

Lietuvoje gyvenančių užsieniečių kalbinės nuostatos lietuvių kalbos atžvilgiu: įžvalgos iš kokybinio tyrimo

Jogilė Teresa RAMONAITĖ

Lietuvių kalbos institutas, Vilnius

jogile-teresa.ramonaite@lki.lt

Moksliniai interesai: sociolingvistika, antrosios kalbos įsisavinimas, kalbinės nuostatos

Scientific interests: sociolinguistics, second language acquisition, language attitudes

Anotacija. Straipsnyje nagrinėjamos užsieniečių, gyvenančių Lietuvoje, kalbinės nuostatos. Straipsnio medžiaga – giluminiai interviu su keliolika skirtingu metu į Lietuvą atvykusių gyventi skirtingos kilmės asmenų. Straipsnyje aprašomos užsieniečių su kalba susijusios patirtys šalyje, nusiteikimas lietuvių kalbos atžvilgiu ir į tai bandoma žvelgti iš trinarės kalbinių nuostatų perspektyvos analizuojant kognityvinį, jausminį ir elgesio dėmenis. Beveik visi tyrimo informantai jau gebėjo komunikuoti lietuviškai, nors ir skirtingu lygiu, tad jų refleksijose galima išvelgti pirmųjų dėmenų ryšį su elgesio – pastangų dėjimo išmokti lietuviškai ir šią kalbą vartoti – dėmeniu. Pastebima, kad kognityvinis dėmuo greičiau ir aiškiau suformuluojamas, tačiau vien jo nepakanka, o didesnis pokytis galimas įvykus „lūžiui“ jausminiame dėmenyje.

Raktažodžiai: lietuvių K2, kalbinės nuostatos, kognityvinis komponentas, jausminis komponentas, užsieniečiai Lietuvoje

Language Attitudes of Foreigners Residing in Lithuania towards the Lithuanian Language: Insights from a Qualitative Study

Summary. This paper presents a qualitative study investigating the language attitudes of foreign residents living in Lithuania. Through in-depth interviews with individuals of diverse backgrounds who have migrated to Lithuania at different times, the article explores their language-related experiences in the country and their perspectives on the Lithuanian language. The study analyzes these attitudes from a triadic model perspective, encompassing cognitive, affective, and behavioral dimensions. The participants vary in their level of proficiency in Lithuanian and thus their reflections help to reveal the connection between behavioral efforts to learn and use the language and the other dimensions. The study presented elaborates on the comprehended necessity (or lack thereof) to know Lithuanian when living in Lithuania, the emotional comfortability when knowing the language, the effect of the perceived attitudes of Lithuanians towards foreigners who do and who do not know the language, the character of the Lithuanian people reflected in the language, and putting effort to learn the language as a sign of respect towards the host country. While the cognitive

dimension is more readily articulated, it alone is insufficient, and a more significant shift is possible when there is a breakthrough in the affective dimension. Even though the data for this study was collected before Lithuania became more economically attractive to foreign immigrants, the results are especially pertinent in the current situation with more economic migrants and war refugees coming to live in the country. Although it is possible to live in Lithuania without knowing the language, if it is not required for one's job, in order to be an integrative part of the society the foreigner starts to feel not only the necessity but also a desire to know the language.

Keywords: Lithuanian L2, language attitudes, cognitive component, affective component, foreigners in Lithuania

1. Įvadas

Į Lietuvą atvykstantys gyventi užsieniečiai paprastai prieš atvykdami kalbos klausimo nekelia arba bent nelaiko jo esmine sąlyga kraustytis čia gyventi. Taip yra dėl įvairių priežasčių, pavyzdžiui, kad atvykstama dėl darbo ar studijų kita kalba, kad dažniausiai įsikuriama didžiuosiuose miestuose, kuriuose gyventojai ir įvairių įstaigų darbuotojai gali susikalbėti kitomis kalbomis. Jau daugelio tyrėjų aptartas Lietuvos gyventojų gana aukštas užsienio kalbų mokėjimo lygis ir aiški slinktis nuo rusų kalbos, kurią moka ar mokėjo vyresniųjų kartų gyventojai, link anglų kalbos, kurią, nors ir mažiau nei rusų, vis labiau moka ne tik jaunesnės, bet ir vidurinės kartos gyventojų grupė (Vilkienė 2010; Vaicekauskienė 2010; Nevinskaitė 2010; 2013; Ramonienė 2020; Hilbig 2022a, 2022b). Tokios Lietuvos gyventojų kompetencijos gali visiškai pakakti norinčiam čia apsigyventi užsieniečiui, mokančiam kurią nors iš šių kalbų. Apsigyventi taip, o ar jų pakanka gyventi?

Šiame straipsnyje siekiama aptarti Lietuvoje gyvenančių užsieniečių nuostatas lietuvių kalbos atžvilgiu, požiūrį į reikalingumą ar norą šios kalbos mokytis ir realų jos vartojimą ar nevartojimą. Labai ilgą laiką atgavus Nepriklausomybę gyventi į Lietuvą atvykdavo labai nedaug užsieniečių, ne vieną dešimtmetį ir šio tyrimo medžiagos rinkimo metu užsieniečiai tesudarė apie vieną procentą visų šalies gyventojų. Ši tendencija ėmė kisti gerėjant ekonominėms sąlygoms, pastaruosius keletą metų Lietuva darosi patrauklesnė atvykstantiesiems iš kitų šalių, o nuo 2022 m. vasarį Rusijos Federacijos pradėto karo Ukrainoje atvyko ir nemažai karo pabėgėlių. Tuomet Lietuvoje gyvenančių užsieniečių skaičius pirmą kartą viršijo 3,5 procento visų šalies gyventojų, o pastaraisiais metais dar labiau išaugo¹. Čia aprašomo tyrimo

¹ Migracijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, www.migracija.lrv.lt informacija (https://migracija.lrv.lt/lt/naujienos/lietuvoje-rekordiskai-daug-gyvenanciu-uzsienieciu-ju-skaicius-augo-del-karo-ukrainoje-ir-darbo-imigracijos_ziureta_2023-07-13).

medžiaga yra giluminiai pusiau struktūruoti sociolingvistiniai interviu su keliolika Lietuvoje gyvenančių užsieniečių. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad duomenys buvo renkami siekiant tirti lietuvių kaip antrosios kalbos įsisavinimą. Tad šie tiriamieji turėjo gebėti nors minimaliai palaikyti pokalbį lietuvių kalba, o tai reiškia, kad jų nuostatos turėjo būti pakankamai teigiamos, kad bent kažkiek pramoktų lietuviškai. Tačiau per pokalbius atsiskleidžia ne tik jų asmeninės nuostatos, įvykę nuostatų pokyčiai, bet ir tos, kurios būdingos jų pažįstamiems lietuviškai nemokantiems užsieniečiams.

Tirti nuostatas nėra paprasta, nes tai gan sudėtingas psichologinis konstruktas, be to, kai kuriais atvejais jos gali būti dinamiškos, jei pasikeičia išoriniai veiksniai. Vienas tokių atvejų galėtų būti laikomas gyvenamosios šalies pakeitimu. Dažnai nuostatos laikomos susidedančios iš trijų pagrindinių – kognityvinio, jausminio ir elgesio komponentų, tačiau dėl to, kaip tiksliai pirmieji du veikia trečiąjį, nėra aiškaus sutarimo (Baker 1992; Garret et al. 2003; Garret 2010; Albarraćin et al. 2005). Kognityviniu komponentu laikoma tai, kas yra susiję su sąmoningu supratimu, su žinojimu ar įsitikinimu, tarkime, kad atvykus gyventi į kitą šalį būtina išmokti tos šalies kalbą, taip turi būti. Jausminis komponentas yra susijęs su emocija, kurią sukelia nuostatų objektas, dažnai siejamas su estetika, tačiau čia labiau suprantamas kaip vidinis pozityvus ar negatyvus pajautimas, galintis būti iš dalies priešingas racionaliam supratimui. Elgesio komponentas paprastai siejamas su tuo, kokių konkrečių veiksmų asmuo imasi nuostatų objekto atžvilgiu. Aptariamojoje užsieniečių Lietuvoje situacijoje tai galėtų būti aktyvus kalbos mokymasis arba sąmoningas sprendimas kalbos nesimokyti.

Nuostatos antrosios kalbos įsisavinimo ar mokymosi situacijoje yra tirtos daugelio tyrėjų, ypač aiškiai siejant jas su motyvacija formaliai mokytis kalbos (Gardner 1985; Dörnyei 2003; Al-Hoorie, MacIntyre 2020), sudaryta daug tyrimų klausimynų (Dörnyei, Dewaele 2023). Beje, nuostatų tyrėjai yra pastebėję, kad ne visuomet yra lengva jas sudarančius komponentus atskirti ir vienareikšmiškai interpretuoti (McKenzie 2010), o tai tik parodo nuostatų konstrukto kompleksškumą. Visgi šiame straipsnyje analizuojant pokalbius su Lietuvoje gyvenančiais užsieniečiais bus laikomasi minėto trijų tarpusavyje susijusių komponentų modelio ir bandoma įžvelgti, kurie komponentai atsiskleidžia respondentų refleksijose ir pasakojimuose.

2. Kas ir kaip buvo tiriama

Šiame tyrime naudojami duomenys buvo rinkti pirmiausia turint tikslą analizuoti lietuvių kaip antrosios kalbos įsisavinimą. Dėl šios priežasties buvo siekiama į tyrimą įtraukti kuo įvairesnių Lietuvoje gyvenančių užsieniečių amžiaus, kilmės,

Lentelė. Informacija apie tyrimo dalyvius

Laikas Lietuvoje	Dalyvis	Amžius	Pirmoji kalba (K1)	Kitos K2	Užsiėmimas	Lietuvis sutuoktinis / vaikai	Lietuvių kalbos „lygis“
> 15 metų	Eunok	54	korėjiečių	(eng, rus)	misionierė, dailininkė	vaikai labiau lietuviai	vidutiniškas
	Anna	66	italų	FRA, LOT, EWO	misionierė, mokytoja	–	labai geras
	Jane	48	anglų	(esp)	dėstytoja	–	pagrindai
5–15 metų	Elena	45	italų	FRA	dėstytoja	–	labai geras
	Diego	54	tagalų, anglų	6 FIL, (esp, rus)	verslininkas	žmona, 2 vaikai	nepakankamas
	Nicolas	32	prancūzų	ENG, (esp)	vadybininkas	–	labai geras
	Šarūnas	39	anglų	DEU, DAN, FRA, (esp, lot)	dėstytojas	žmona, 2 vaikai	pagrindai
< 5 metai	Alexandr	20	ukrainiečių	RUS, ENG	studentas	–	vidutiniškas
	Ganna	22	ukrainiečių	RUS, ENG, DEU	studentė	–	geras
	Juan	32	ispanų	ENG, (fra)	vadybininkas	(mergina)	pagrindai
	Gediminas	23	rusų, ukrainiečių	ENG	studentas	–	geras
	Agata	28	rusų	ENG, BEL, ESP, (por)	mokslininkė	–	vidutiniškas
	Madina	19	kazachų, rusų	ENG, (fra, deu)	studentė	–	geras
	Angel	45	ispanų	(eng)	bedarbis	žmona	pagrindai
	Dino	27	italų	ENG, FAS, FRA	vadybininkas, mokslininkas	žmona	geras
	Victoria	18	rusų	ENG, (fra)	studentė	–	vidutiniškas
Susan	23	anglų	ESP, GRC	koordinatore	–	pagrindai	

gyvenimo Lietuvoje laiko ir kitais aspektais, prioritetą teikiant tiems, kurių lietuvių kalbos įsisavinimas kiek įmanoma spontaniškesnis. Tiriamieji yra 17 užsieniečių, tyrimo metu nuolat gyvenusių Lietuvoje. Duomenys rinkti 2014 m. sausio–balandžio mėnesiais. Lentelėje pateikiama trumpa informacija apie kiekvieną tyrimo dalyvį grupėmis pagal ilgiausiai (daugiau nei 15 metų), vidutiniškai (nuo 5 iki 15 metų) ir trumpiausiai, t. y. iki 5 metų, gyvenančius Lietuvoje. Pastarąją grupę sudaro nemažai studentų, kurie į Lietuvą atvyko studijuoti visos bakalauro (arba ir magistro) programos, tačiau studijuoja ne lietuvių kalba, ir dalis šių tiriamųjų sieja savo ateities planus su Lietuva.

Dalyvių vardai yra jų pačių pasirinkti slapyvardžiai. Lentelėje nurodyta gimtoji (ar gimtosios) tiriamųjų kalba, o gretimame stulpelyje kitų mokamų antrųjų kalbų trumpiniai (skliaustuose nurodoma tais atvejais, kai tiriamasis kalbą moka tik šiek tiek). Lentelėje pateiktas lietuvių kalbos „lygis“ nėra nustatytas testais ar kitokiomis priemonėmis, o vien subjektyvus vertinimas pagal tai, kaip tiriamajam pavyksta susikalbėti lietuviškai. Išsamiau į tiriamųjų lietuvių kalbos lygį gilintasi kitur (Ramonaitė 2015a, 2015b), šiek tiek analizuoti ir bendri įsisavinimą veikiančios veiksniai (Ramonaitė 2020). Pusiaus struktūruoto sociolingvistinio giluminio interviu metu tiriamiesiems buvo užduodami įvairūs klausimai raginant juos kalbėti lietuviškai, tačiau paliekama ir daug laisvės kaip spontaniškame pokalbyje. Visgi turėta interviu struktūra apėmė bendro pobūdžio klausimus apie kilmę, amžių, profesiją ir pan., kalbinį repertuarą, apie tai, kaip ir kodėl jie atsirado Lietuvoje, kalbų vartojimą, nuostatas lietuvių kalbos ir Lietuvos atžvilgiu, patirtį su lietuvių kalba (ar ir kiek yra mokęsi formaliai, ar yra pasitaikę juokingų / nemalonių situacijų dėl lietuvių kalbos), ateities planus ir kitus kalbinei raiškai paskatinti reikalingus klausimus.

Maždaug pusė tiriamųjų Lietuvoje gyveno Vilniuje ar Vilniaus apskrityje, kita pusė – Klaipėdoje ar Klaipėdos apskrityje. Lentelės užsiėmimo skylyje nurodytas tiriamųjų užsiėmimas Lietuvoje tyrimo metu. Daugelis jų Lietuvoje dirba pagal savo profesiją ir išsilavinimą, išskyrus studentus, kurie mokosi. Užsiėmimą atvykę į Lietuvą pakeitė Diego (dėl tokio tipo veiklos neaktualumo Lietuvoje) ir tyrimo metu darbo neturėjęs Angel (savo kilmės šalyje buvo verslininkas). Įvardijimas „vadybininkas“ vartojamas nurodyti tarptautinių kompanijų Lietuvoje darbuotojus, tačiau nebūtinai reiškia šią konkrečią pareigybę. Kadangi, kaip jau minėta, pirminis tyrimo tikslas buvo surinkti kiek įmanoma daugiau lietuvių kaip antrosios kalbos duomenų, tiriamieji buvo kalbinami vien lietuviškai. Kartkartėmis jiems pritrūkus žodžio ir paklausus kita kalba (dažniausiai – anglų), jei įmanoma, buvo pateikiamas lietuviškas atitikmuo, tačiau nebuvo taisomos jų daromos klaidos, jei nekliudė komunikacijai, ir nebuvo pereinama į kitą kalbą pokalbiui (t. y. jei tiriamasis ir perdavė norėdamas išreikšti sudėtingesnę mintį, toliau pokalbis vėl buvo grąžinamas

prie lietuvių kalbos). Šiame straipsnyje nagrinėjami kalbintų asmenų pasisakymai apie tai, ar reikalinga, ar svarbu Lietuvoje mokėti lietuvių kalbą, kokios to priežastys, kur jiems reikia lietuvių kalbos ir panašūs aspektai, susiejant tai su kognityviniu ar jausminiu nuostatų komponentu.

3. Suvokiama (ne)būtinybė

Kaip minėta, į Lietuvą atvykstantys gyventi užsieniečiai įprastai iš anksto nekelia kalbos klausimo, ypač jei moka anglų arba rusų kalbą. Atvykę jie nepatiria didelių sunkumų susitvarkyti einamuosius buitinius ir dažniausiai administracinius reikalus vartodami vieną šių kalbų ir, kaip matyti iš pateiktos lentelės, tokias kompetencijas turi didžioji dauguma tiriamųjų. Tokia situacija visai atitinka ir tai, ką parodė kiek ankstesni, nei čia pristatomi, Lietuvos miestų gyventojų kalbų vartojimo ir nuostatų tyrimai (plg. Vilkienė 2010; Kalėdienė 2010; Vaicekauskienė 2010), kur pastebėta lietuvių tolerancija šios kalbos nemokantiems atvykusiems kitataučiams ir dažniausias pasirinkimas su jais bendrauti angliškai. Jei užsieniečiai atvyksta jau turėdami pažįstamų žmonių Lietuvoje, šie padeda ir su jais vartojamos jau mokamos kalbos. Vėliau įsitraukiamą į užsieniečių bendruomenes, neretai didžiuosiuose miestuose randamas darbas, kuriam nereikia lietuvių kalbos. Tai aiškiai parodo dalies pačių tiriamųjų pasakymai tiek apie savo, tiek savo aplinkos žmonių patirtį. Kaip matyti iš ištraukų, tiriamųjų teigimu, tokių užsieniečių yra didžioji dauguma.

- 1) *AGA: *pavyzdžiui man arba mano draugė eh... eh ji iš Rusijos, iš Čeliabinsko. tai nielabai... dabar aš galiu pasakyt, nielabai svarbu kalbėti lėtuviškai. todėl, kad parduotuvėj or visoki pašte or banke visada yra kažkas, ka kalba rusiškai. tai eh man darbe, aš darbu tik su anglų, kalba.*²
- 2) *NIC: *tu grynai gali gyventi... ne aš aš pažįstu daug žmonių, kur gali, gyvena čia ilgiau negu aš ir ne... jokių žodžių nu... „ačiū“, „taip“, „laba diena“ ir viskas. ir tu gali labai lengvai gyventi čia, nes daug žmonių kalba angliškai.*
- 3) *GAN: *aš turėjo labai daug konfliktų su savo drau nu draugais ir žmonės čia žinau. nu čia universitete. nes jie sako... ah kodėl mums reikia ši lietuvių kalba? čia tik trys milijonai gyvena ir aš galiu rusiškai šnekėti, aš galiu angliškai. tai taip, tai yra geras argumentas. labai geras. nu jeigu tu eisi į parduotuvė ir kalbėsi rusiškai ir jie supras.*

² Kalbėtojai transkripcijoje trumpinami pirmosiomis trimis vardo raidėmis, pvz., Agata = AGA. Transkripcijos kalbinei analizei buvo atliktos CLAN programa (MacWhinney 2000), o čia pateikiama supaprastintai dėl skaitymo patogumo, pasakymuose sudėti skyrybos ženklai tik dėl intonacinio aiškumo, bet neturima intencijos suskirstyti juos sakiniais. Kalba išrašyta kiek įmanoma tiksliau, kaip buvo ištarta, tačiau nedaroma fonetinė transkripcija.

Tuo atveju, jei atvykstantis užsienietis nemoka nė vienos iš šių kalbų, būtinybė mokytis lietuvių kalbos tampa daugiau nei akivaizdi. Visi iš posovietinių kraštų atvykę užsieniečiai moka rusų kalbą, dauguma moka taip pat anglų, o tarp iš kitur atvykusiųjų pasitaikė tik du, kurių anglų kalbos kompetencija nepakankama. Šiais atvejais protu suvokiama būtinybė mokytis lietuvių kalbos, suprantama, yra susijusi su galima veikla, darbu Lietuvoje, kaip pasakoja Angel, kuris nurodo turėjęs porą darbo pokalbių, tačiau darbo negavęs, nes nemoka pakankamai gerai nei anglų, nei lietuvių. Vėliau pašnekovas taip pat aiškiai įvardija, kad šiuo metu mokosi lietuvių kalbos tam, kad galėtų gauti darbą. Be to, susikalbėjimo kalbos neturėjimas atsiliepia ir per jausminę prizmę, kaip pasakoja Elena. Ši tiriamoji aiškiai įvardija ryšį su elgesio komponentu teigdama, kad tai, jog ji nemokėjo anglų kalbos, buvo didelis paskatinimas išmokti lietuvių.

- 4) *ANG: *sunku mano kada neturi... ne ne nesupranto dauch [: daug]... lietuviškai en angliška. ir dabar aš turiu du du entrevista in dirba in dirba. ne ne ne negaliu. mano english nedau [/] ne [/] negeras lietuviškai negeras. „Viso gero“.*
- 5) *ELE: *aš kai atvažiavau čia, mokėjau gerai prancūzų kalba, nes kaip visada kaip mokausi prancūzų kalba. bet čia supratau, kad labai nenaudinga, nu ne, kad tu negali su prancūzų. ir tada pradžia buvo labai didelė nu trauma ir sunku dėl to, kad mo [/] nemoko anglų. ir nemokėjo lietuvių ir... buvo labai skaudi patirti, nes aš esu iš tiesų labai bendraujantis žmogus... bet tu neturėjo kaip priemonė... nu negalėjau ką kalbėti negalėja nu tu kaip degi... kalbėti su kitais ir negali. <...> nieko negali daryti, supranti, nu tikrai, netgi anglų nemoki tu įsivaizduok. <...> kad tu supranti, kad nieko negali padaryti. bet to anglų kalbos nemokėjimo buvo tikrai didelė, nu, skatinimas išmokti lietuvių kalba.*

Lietuvių kalbos mokėjimas, žinoma, privalomas daugelyje sričių norint dirbti Lietuvoje. Kaip matyti ir iš pirmiau pateikto Angel pasakojimo ir toliau pateikiamų kitų pašnekovų ištraukų, tai suvokia ir apsvarsto ir Lietuvoje įsitvirtinti planuojantys užsieniečiai. Alexandr trumpai ir aiškiai nurodo pastangų lietuvių kalbai išmokti dėjęs būtent dėl to, kad sieja savo ateities planus su Lietuva, galbūt ketina čia kurti verslą. Panaši ir Gannos patirtis, kur ji pasakoja draugų reakciją į savo lietuvių kalbą ir aiškų to siejimą su darbo galimybėmis. Su darbu Lietuvoje susijusi ir toliaregiška Dino refleksija apie užsieniečius ateityje, kai nebepakaks darbo vietų užsienio įmonėse ar restoranuose. Įdomu, kad naujausi atlikti tyrimai tokios tendencijos Lietuvoje nepatvirtina, net galbūt priešingai: kaip 2010 m. ir 2020 m. rinktus duomenis lyginanti L. Vilkiene pastebi, anglų kalbos vertinimas kaip reikalingiausios Lietuvos gyventojų požiūriu per dešimtmetį reikšmingai išaugo, o lietuvių – sumažėjo (Vilkiene 2022: 230–231). Tačiau lietuvių kalbą menkiausiai iš visų tiriamųjų mokantis

Diego taip pat labai aiškiai įvardija, kad lietuvių kalba yra reikalinga, jei dirbama darbe, kuriame reikia lietuvių kalbos. Labai įdomi šio pašnekovo refleksija apie lietuvių kalbos reikalingumą tuomet, jei nori būti lietuvis, kuriuo jis pats nė kiek netrokšta būti. Čia matyti, kad kognityvinis komponentas išties yra laikomas svarbiu, tokius instrumentinius motyvus mokytis kalbos galima suprasti ir pagrįsti, tačiau kartu galima justi, kad jie galbūt nėra vieninteliai svarbiausi, nes šio informanto atveju jausminis komponentas, atrodo, veikia priešinga kryptimi ir visgi nusveria.

- 6) *ALE: *ačiū už komplimentą [dėl geros lietuvių kalbos] nu aš todėl, kad aš galvojau apie tai, kad likti Lietuvoj, aš galvoja, kad man reikia išmokti lietuvių kalba.*
- 7) *GAN: *nieko nežinojo iš mano draugų, kad aš išmokau taip kalbėti <...> ir buvo labai daug situacijų, kada, pavyzdžiui, aš kalbėjau su lietuviais lietuviškai. ir jie po to mano draugai sako: „o! tu taip išmokai tu dabar gali kalbėti! O! Nu, kaip gerai, o dabar tu turi gal galimybę čia nu palikti? čia sustoti...“ nu, čia sustoti Lietuvoje. Nu, aš sakiau nu... tai priklauso nuo daug dalykų. bet kalba duoda tau daugiau šansų. daugiau galimybes.*
- 8) *TYR: *ar yra svarbu Lietuvoj kalbėt lietuviškai?*
 *DIN: *ne dabar dabar ne. dabar nesvarbu nes yra... labai mažai užsieniečių. ... kuris [I] kuriai ieško darbą ir... visus, manau, gali rasti darbą tarptautinėse įmonėse arba... su restoranuose ir nereikia tikrai... nu, žinoti lietuvių kalba. bet ateityje kai... kad ekonominė situacija geriau ir... emigrantai tam tikru metu... pradės atvažiuoti į Lietuvą. ir bus daugiau užsieniečių negu... darbai tarptautinėse įmonėse arba restoranuose. jiems tikrai reikės. išmokti kaip emigrantai visur Europoje. dabar nereikia, bet ateityje, manau, kad... taip, tikrai reikės. bus tikrai svarbu kalbėti.*
- 9) *TYR: *ne bet ar reikia?*
 *DIE: *taip yeah. rykia [: reikia] if you... want to live here. And if you want to be a Lithuanian yes. I mean you know to be... I'm happy who I am. And I don't want to be a Lithuanian. <...> Yeah they... yeah you know they, they work in a place where they need to learn Lithuanian.*

Taigi nors buitįs ir kasdieniai poreikiai dažnu atveju nereikalauja lietuvių kalbos mokėjimo, prie kognityvinio komponento priskirtinas suvokimas, kad lietuvių kalba reikalinga norint čia įsitvirtinti, gauti galbūt geresnę darbą. Tarp tyrimo dalyvių buvo ir pora misionierių, atvykusių į Lietuvą neilgai trukus po Nepriklausomybės atgavimo. Jų požiūris į lietuvių kalbą yra gana specifinis, nes galima matyti kognityvinį ir jausminį elementą iš dalies sutampant. Lietuvių kalbos mokėjimas yra susijęs su esmine jų atvykimo į Lietuvą priežastimi, tačiau toji priežastis viršija vien kognityvinį aspektą ir didele dalimi yra neatsiejama nuo jausminio komponento.

- 10) *TYR: *žodžiu, kai atvažiuot, tai kalbėjot truputėlį angliškai ir truputėlį rusiškai ir reikėjo išmokti lietuvių? nes ne, ar užteko?*
*EUN: *neužteko. reikėjo tikrai... nes mes norim skelbti... Evangeliją reikia lietuviškai. reikia šnekėti.*
- 11) *ANN: *kaip galiu eh kaip galiu kitiems pasakyti hm Dievo meilė, jeigu nemoku kalba. jeigu hm kalba yra... yra pagrindinis, yra kaip duona. kaip duona, tada išmoksiu.*

4. Emocinis komfortabilumas

Gyvenant šalyje yra ir kitų aspektų nei darbas ir ilgainiui jie tampa vis svarbesni. Galbūt atrodo keista, tačiau ypač tie užsieniečiai, kurie savo pirminiams poreikiams ir interesams patenkinti gali kliautis kita kalba, tikrai ne iškart pajunta poreikį suprasti, kas vyksta aplink juos, lietuviškai ir galbūt norą labiau suartėti su gyvenamosios šalies kultūra išmokstant kalbą. Tai gali būti tiesiog kasdienės situacijos, kaip pasakoja Agata ir Madina, kai aplinkiniams šalia kalbant lietuviškai tampa nepatogu nesuprasti, apie ką jie kalba. Arba, kaip juokiasi Šarūnas, kad gyvenimas būtų labai sunkus, jei šalia turėtų nuolat būti lietuviakalbė žmona. Kad toks nuostatų pakeitimas dėl geresnio jautimosi yra visai galimas, aiškiai pasako Gediminas, kuris teigia nutaręs pereiti prie lietuvių kalbos su lietuviais, kad būtų patogiau ir jam, ir kitiems. Nors tai susiję su geresne emocine būsena apskritai, visgi gana arti instrumentinio požiūrio į kalbą, tad būtų artimiau kognityviniam komponentui.

- 12) *AGA: *tai, aišku, kad nu jeigu mes kalbam apie kokią tyrimą, apie darbą, mes kalbam angliškai, bet visi neformalu progaisai, visi kalba lietuviškai. tai man buvo nielabai patogu, todėl, kad aš nu, negalėjo suprasti nieko, but aš, aš nie [/] nestudijavo lietuvių kalba. ne, aš, tik, aš ap [/] aplankau, aplankau tik du mėnesiai kursai Vilniaus universitete i, i po to aš nieko nestudijav.*
- 13) *MAD: *gyvenau su lietuviais. ir merginos visada labai... jam [/] jam jai labai patinka kalbėt lietuviškai. kalbėjo kalbėjo, kažkada girdėjo savo vardą... norėjau sužinoti, apie ką ten kalba. ir va turėjo motyvacija išmokti.*
- 14) *SAR: *galim, jo, aišku, bet nu... sunkus gyvenimas, jeigu jeigu žmona rykia [: reikia] būti nu visur čia su tavim.*
- 15) *GED: *pas mane buvo tokia idėja, noriu išmokti lietuvių kalba. bet kažkaip nu... nu bendrauji su žmonės... nu kaž gal nemalonu, kada aš toks tipo, aš užsienietis, davai visi dabar kalbam angliškai arba rusiškai dėl to, ka aš jus nesuprantu. ir man tada... i aš tada pagalvojau, kad geriau tada aš biškį... į šitą kontekstą... įeinu i tada... būtų geriau ir man, ir visiems. kurie šalia but... daug yra tokių... kurie nu tipo aš... nu nesuprantu lietuvių kalba... davai dabar visi kalbam angliškai dėl manęs ir, nu, man, nu, nelabai patiko tokia... kaip čia... attitude angliškai. Jo, ir dėl to aš ir pagalvojau, kad reikia nu... manyje pakeisti ir tada būtų ir geriau.*

Galima laikyti, kad toliau pateikiamuose Nicolas ir Gannos pasidalijimuose jų pačių jausmas veikia kaip pozityvus veiksnys lietuvių kalbos atžvilgiu. Šie tiriamieji aiškiai įvardija jų gyvenimuose įvykusį lūžį, kai pajuto norą galėti labiau įsitraukti į kultūrą, kurioje gyvena, suprasti gyvenamosios šalies mentalitetą, galėti jaustis labiau savi ar bent mažiau svetimi. Šie pavyzdžiai rodo aiškų nuostatų pokytį būtent dėl jausminio dėmens, kaip pasako patys abu tiriamieji. Jaunos studentės Gannos atveju refleksijai apie Lietuvos kultūros pažinimą ją paragino tėvas, o suvokusi, kad nieko jam negali atsakyti, ir aiškiai nutarusi norinti tai pakeisti, po vasaros atostogų studijuoti į Lietuvą vėl grįžusi mergina pasirinko lietuvių kalbos kursą ir ėmė sparčiai mokytis kalbos. Vėliau mergina dalijosi mintimis ir apie radikaliai į gera pasikeitusį savo požiūrį į lietuvius. Nicolas taip pat labai aiškiai įvardija savo asmeninį pasirinkimą mokytis kalbos, nes nori jaustis „nebe užsienietis“.

- 16) *GAN: *mano tėvas dar kartą mane paklausė ir tai buvo, nu, kitą kartą, kada aš atvažiuavau. ir jis pasakė, nu, Ganna. tai dabar yra tavo antras metas Lietuvoje. tu turi kažkokių lietuvių draugus draugų, turi kažkok, nu, nežinau, ką tu žinai apie miestą, ką tu gali mums paaiškinti, pasakyti apie kultūrą. ir aš sėdėjau, ir aš supratau, kad aš nieko negaliu pasakyti. aš nežinau, man buvo taip... gaila taip? Emocija, nu, nelabai, nu, man buvo nelabai... aš jautuosi nelabai gerai dėl to. aš pagalvoju... o Dieve, aš ten gyvenau du, nu, tai buvo vienas su pusė metų ir nu... nu taip antras metas buvo ir aš negalėjau kalbėti, neišmokau kalbos, ne, neturiu draugų. nieko nežinau apie... Klaipėdą, nu truputį žinojau. ir vsio, ir... ne, aš pagalvoj, atvažiuavau atgal ir po to mums reikėjo rinkti kursus, nu, paskaitas kitam metui. ir aš vsio, paėmiau lietuvių kalba.*
- 17) *NIC: *aš manau, kad jei tu nori būti... arba jausti integr... nu tokia dalis... mieste arba dalis, nu, ten visuomene, tau reikia kalbėti ta... nu, kalba iš kur tu gyveni. nes tada tu nebe... tu pažįsti tik žmonės kurie... kur nori su tavim pakalbėti, tu neturėsi galimybės pakalbėti su visais ir tada susipažinti su tikra, nu... su tikru Vilniu arba ten kažko. tau reikia būtinai išmokti lietuvių kalbą, kad tu galėtum girdėti, kas vyksta aplink... ir tada jaustis kaip... kaip nebe užsienietis. tai dėl to norėjau labai, nu, man buvo svarbu [: svarbu] išmokti lietuvių kalbą ir aš norėjau čia, nu, čia gyventi.*

Taigi būtų galima teigti, kad sąmoningas perėjimas prie lietuvių kalbos arba bent pastangos tai padaryti nulemiami jausminių priežasčių, noro būti labiau savu gyvenamojoje aplinkoje, tad tam tikra prasme ir pačių lietuvių kalbinių nuostatų. Jos, tikėtina, nekis ir toliau ateityje, pavyzdžiui, remiantis naujausiais Lietuvos mokinių nuostatų anglų kalbos atžvilgiu tyrimais, nepaisant vos ne lietuvių kalbai prilygstančios kompetencijos, suvokiamo jos neabejotino reikalingumo, mokinių jausminės nuostatos šios kalbos atžvilgiu yra tik neutralios (Vilkienė, Jakaitė-Bul-

bukienė 2022). Lietuvių nuostatų įtaka užsieniečiams plačiau aptariama tolesniame poskyryje.

5. Lietuvių nuostatų pajautimas

Su emociniu komfortabilumu sietinas ir kitas aspektas, kurį pabrėžia ne vienas Lietuvoje gyvenantis užsienietis. Jie pastebi, kad lietuviai daug palankiau vertina tuos užsieniečius, kurie bent jau bando kalbėti lietuviškai. Dino yra minėjęs jaučiąs spaudimą iš uošvės, kuri nuolatos teiraujasi, ar šis jau išmoko kalbėti lietuviškai, o ir kiti informantai yra pajutę aiškia lietuvių poziciją, kad gyvenant Lietuvoje reikia mokėti lietuvių kalbą. Tokių patirčių jie turi viešose vietose ar oficialiose įstaigose, kaip mini Juan, Šarūnas, Jane ir Nicolas. Formaliai tai galėtų būti suprantama kaip kognityvinio komponento veikimas utilitariniais motyvais, tačiau iš ištraukų galima justti, kad toks pastebėtas elgesys veikia ir pačių užsieniečių jausminį nuostatų komponentą bei elgesį, nes skatina stengtis vartoti lietuvių kalbą.

- 18) *JUA: *pardavėja nereik, well, pardavėja kaip rimi... nekalba... nekalba. Pardavėja, bet... ir tu galima kalbėti trupučiukas. ir tu esu su laime, laimingas ir... ir irgi, klausyk, how to say educate. kindly or ... viskas gerai. so pardavėjas žiūrėj ah čia yra žmogus kiti užsieniečių yra labai... say... laimingas ne ne laimingas bet kind.*
- 19) *SAR: *pavyzdžiui migracijoj. Jo, kai reikia liedimo. atnaujinti arba kažkokį, jo? ir labai labai gerai, kad aš šneku lietuviškai. kad aš moku biškį lietuviškai. nu ir aš eisiu aš bandysiu ir rezultatas yra geras. <...> žinai ji žiūri ir... ir jeigu nekalba... jeigu nemoka lietuviškai... aišku ne labai faina. nu. ir viskas... žinau, viskas vyks ir tas, ir tas, bet... jeigu kalba... nu ar moki kalbėt lietuviškai. ir gal tik truputį. nu... tai va oh tai tą šypsosi ir ah koks tu esi geras berniukas!*
- 20) *JAN: *šeštadienin aš važiuojat su dvirači į turgų. i visas yra lietuviškai. visas yra lietuviškai. pirkti mano kiaušiniai, pirkti mano mėsos ir pirkti mano moliūgai. tik lietuviškai. tik lietuviškai yra jo.*
*TYR: *o kaip reaguoja turguje pavyzdžiui arba kažkur kitur? kaip reaguoja žmonės lietuviai turbūt aš taip įsivaizduoju.*
*JAN: *labai gerai.*
*TYR: *gerai?*
*JAN: *jo jo jo kodėl kitą... kaip vieną kartą aš sakau. atsiprašau nelabai šneka lietuviškai. labai gerai labai atsiprašau. du kartus sako atsiprašau. i sako nelabai šneka lietuviškai. i žmonės sako ah labai gerai labai gerai. kalbėti lėčio. You know tu_tu_tu_tu_tu i... galbūt šypsena gal. kodėl lietuviškai man labai blogas. labai blogas. i žmonės... mažytė šypsena mmmm mhm mhm. [imituojama šypsena]*
- 21) *NIC: *visi nepatinka eiti į Sodrą, niekas nepatinka niekur eiti. man labai patinka, nes viskas daro man. aš kalbu biškį lietuviškai ir tokie dažnai, tokie moteris se [l] nu, vyresnės. ir tada... [jos sako] oh, prancūzas, jis kalba lietuviškai, kaip gražu!*

<...> palauk. aš padarysiu viskas... kur gyvenai, aha, kur ten, aha, ir viskas man užpildo <...> ir aš ten toks, ačiū!

Tiesa, tiriamieji yra išsakę ir nepasitenkinimą, kad kartais lietuviai atsisako kalbėti su jais lietuviškai ir iškart pereina prie anglų ar rusų kalbų. Pašnekovai teigia nesuprantantys, kodėl taip elgiamasi, kartais nusimena kažką ne taip pasakę, tačiau dažnai norėdami praktikuoti savo lietuvių kalbą jie gimtakalbių prašo arba tiesiog toliau palaiko pokalbį lietuviškai. Iš posovietinių šalių atvykę ir su slavišku akcentu kalbantys užsieniečiai turi ir kitokių patirčių. Jie pastebi neigiamas lietuvių reakcijas ir jaučiasi kiek diskriminuojami lyginant su vakariečiais arba tapatinami su Lietuvoje nuo senų laikų gyvenančiais, bet nepakankamai gerai lietuviškai mokančiais slavakalbiais. Tokia įžvalga apie lietuvių skirstymą į „gerus“ ir „blogus“ užsieniečius dalijasi Agata, o apie lietuviams galbūt nemalonų kalbinimą rusiškai, tačiau požiūrio pasikeitimą sužinojus, kad pašnekovas atvykęs į Lietuvą neseniai, liudija Gediminas.

- 22) *AGA: *bet kad aš pastebėjau, kad Lietuvoj yra labai eh... kad puožiūrius, žmuonies puožiūrius priklausa nuo šalį, iš kokio tu atvažiava...*
 *TYR: *rasistai biški? [juokiasi]*
 *AGA: *nu, ne rasistai, bet, aš nežinau, kaip... nu jeigu tu... iš gal nežinau, iš Norvegijos. iš Norvegijos arba iš eh Jungtinės Karalystės. tai tu... labiau įdomu, jeigu tu iš Baltarusijos arba Rusijos arba Ukrainijos.*
 *TYR: *m, nes čia gal, bet o dėl ko?*
 *AGA: *todėl, aš nežinau, nu, but aš nesako, kad visi tak bet eh... bet nu... pavyzdžiui jeigu tu kažkur... evente arba barie susipažina žmonių, tai. jam labiau įdomu komunikuoti su norvegu negu su baltarusu, todė nežinau. gal, kažkur this hm... usefulness element. gal norvegas or eh anglas... turi daugiau pinigų, aš nežinau, aš nežinau kodėl. bet aš pastebėjo šitą dalyką. but šitą dalyką ne tik Lietuvoj, visi, visi eh, visi rytu, rytų Europa.*
- 23) *GED: *nu kaip aš i sakau, kad jeigu... nu pradėjo ir iš to dalyko, kad aš ne lietuvis... galiu, nu, galim bendraut lietuviškai, viskas gerai but, nu... tipo... atsiprašau, jeigu kažką ne taip pasakysiu.*
 *TYR: *ir kaip žmonės reaguoja?*
 *GED: *nu dažniausiai reaguoją gerai nu tipo... tu ne lietuvis ir tu lietuviškai kalbi, ir daug žmonių sako, kad yra ten rusai, kurie gyvena čia ten dvidešimt metų ir nekalba iš viso lietuviškai. <...> ir... nu ir dažniausia toks, tokia reakcija, kad mmm nu tipo... gerai. arba maladiec jo. <...> daug žmonių dabar kalba angliškai. iš jaunų žmonių. nu galima angliškai rusiškai kalbėt su žmonės, jeigu ten iš Ukrainos pavyzdžiui. but... nu visada bus toks požiūris kitas. ir čia Klaipėdoje labai toks jausmas yra dėl rusų, kurie važiuoja iš Kaliningrado čia. ir jie važiuoja*

su tokiu suprantimu, kad visi čia šneka rusiškai. ir dėl to ji, nu, niekada neklusia, ar jūs... nu jūs kalbat rusiškai gal nu... ir visada eina ten į parduotuvę ir kažkur i... pradėjo rusiškai... kalbėt be klausimų. ir man atrodo, kad čia, nu, lietuviams čia nelabai malonu <...> jeigu... eini i iš karto pradėj rusiškai kalbėt. žmogus gali ir... ir neatsakyt. dėl to, kad, nu... mes tai ne Rusijoje.

6. Charakterio parodymas per kalbą

Nebuvo daug tiriamųjų, kurie būtų išreiškę aiškias estetines nuostatas lietuvių kalbos atžvilgiu. Paklausus, ką jie mano apie lietuvių kalbą, dažniausiai kalba pasisukdavo apie tai, kad ši kalba labai sudėtinga, kad jiems sunkiai sekasi išmokti gramatiką. Nors nebuvo įvardyta konkrečiai, tačiau kai kuriais atvejais buvo galima pajusti ir tam tikrą susierzinimą, susijusį su lietuvių kalbos sudėtingumu, kaip iliustruoja ištrauka ir pokalbio su Jane, kur ši piktinasi, kad tokie maži žodeliai kaip įvardžiai turi tiek daug skirtingų, bet labai panašių skambančių formų.

24) *JAN: *pirmą kartą aš, I remember that it was... jie jis jo jai jai ja_ja_ja_ja aš nelabai suprantu nieko, šitas he she it. kodėl jie... jis jį jo... žodis yra labai mažai, ar ne? ir kokie... jie jis pfff.*

Bene vienintelis aiškiau suformuluotas estetiškas lietuvių kalbos vertinimas buvo Susan, kuri lietuvių kalbą laiko melodinga ir priešina ją su savo gimtosios anglų kalbos kapotu skambesiu, o dėl dar neaukštos savo lietuvių kalbos kompetencijos tai išreiškia onomatopėjomis.

25) *SUS: *nu yra sun [/] sunki kalba, jo, sunki, bet graži. nu rimtai.*
*TYR: *nu, man irgi graži, bet, o kodėl, o kodėl jums graži?*
*SUS: *yra... truputį kaip... daina. nežinau, kaip dainiš-ka. anglų kalba tuf tuf tuf. lietuvių u_u_u.*

Jau anksčiau straipsnyje minėta pašnekovė iš Ukrainos Ganna ne tik įvardija lietuvių kaip gražią kalbą, bet ir kaip „stiprią“, ji labai sąmoningai reflektuoja savo pakitusias nuostatas lietuvių kalbos atžvilgiu ir įdomiai įvardija tai, kad kalbėdami lietuviškai lietuviai atsiskleidžia tikroju savo charakteriu, ko negalėtum pasakyti, kai jie kalba angliškai („kaip daržoviai“). Natūralu, kad patys lietuviai įprastai apie tai nesusimąsto (nors emigracijos situacijoje pastebi, kad ypač jautrius emocinius aspektus daug geriau gali perteikti lietuviškai, plg. Ramonienė ir Ramonaitė 2021), tad tokia įžvalga gali pasirodyti netikėta.

- 26) *GAN: *pavyzdžiui, kada kalbi angliškai.... lietuviai yra ne tokia. jie yra kiti. nu va, nežinau, man labai kiti, nes aš angliškai galvojau, ah, nu jie yra kokie tokie, nėra charakterio, nu kažkoki, tokie nu... kaip... daržoviai nu. o po to, kada pradėjau kalbėti lietuviškai pfff! pamačiau kitą pusę. kitą visai kitą pusę, lietuvių kalba yra labai graži, bet yra labai... tokia... nu, nežinau, stipri. tokia... aš nežinau, kaip tai paaiškinti... emocionališkai, bet ne tokia, kaip pavyzdžiui, vokie [/] vokiečių kalba, yra skirtumas. bet irgi ten su lietuvių kalba galima parodyti charakterį.*

Tačiau patiems užsieniečiams „stiprumo“ kalbant lietuviškai parodyti nepavyksta, bent taip galima teigti remiantis Nicolas patirtimi. Šis pašnekovas tikrai gerai kalba lietuviškai, daromos gramatinės klaidos visai nekelia supratimo problemų komunikacinėje situacijoje, daugiau keblumų kelia, ir jo paties teigimu, labai ryškus akcentas. Jo kompetencija leistų jam dirbti su lietuvių kalba, tačiau jis sąmoningai renkasi to nedaryti, motyvuodamas tuo, kad nemoka lietuviškai pykti, o jo lietuvių esanti linksma.

- 27) *NIC: *pavyzdžiui, dėl to aš darbe arba kai man reikia tokia būti ten... šimtas procentų arba paaiškinti ko nors, kol aš žinau ir kad bus šitaip ir ne taip ir aš noriu paaiškinti kam nors, kad čia, va, aš nusprendžiau, bus šitaip ir taip, nebus kitaip... aš nedarysiu lietuviškai. nes nebus ta pati... jausmas, ne, nesupras, kad čia taip. [dalyvis beldžia į stalą imituodamas griežtumą] bus toks, nu, va, galima šitaip arba šitaip arba... ir aš nesurasiu tų tinkamų žodžių <...> ne tą balsas, bus kitaip. nes tu vis tiek ieškos tavo žodis, man lietuvių kalba yra linksmas, nebus ten tokia, nu, va, nu, kai aš pykstu, aš pykstu angliškai arba prancūziškai, aš negaliu pykti lietuviškai, nes tada skamba tokia ne_ta_da_tam_pam_pam_pa_pam [imituoja linksmą kalbėjimo būdą], nu, toks nesąmonė.*

Čia galima justti ir globaliosios anglų kalbos įtaką, kai net ne gimtakalbiai vartoja anglų kalbą kaip darbinę ne tik dėl įprastumo, bet ir dėl didesnio autoriteto. Tai gana įprasta didelėse tarptautinėse kompanijose, tačiau nebūtinai labai gerai vertinama vietinių darbuotojų, ir nuo vadovaujančių atvykėlių pastangų išmokti priimančios šalies kalbą priklauso, kokio tipo santykiai susiklostys (Zhang ir Harzing 2016).

7. Pagarbos jausmas

Dažniausiai atsikartojantis su jausminiu nuostatų komponentu sietinas motyvas tiriamųjų refleksijose yra pagarba šaliai, kurioje gyvena. Tikėtina, kad ne visi Lietuvoje gyvenantys užsieniečiai tai sąmoningai suvokia arba teikia tam daug dėmesio, tačiau šio tyrimo respondentų tai itin pabrėžiama ir bent minimalus kalbos

pasimokymas siejamas su elementariu mandagumu, pagarba priimančiai šaliai, kaip teigia Juan, Susan, Victoria ir Ganna.

- 28) *JUA: *so but aš turiu... draugą. ji nekalba lietuviškai, ji kalba rusiškai ir gyvena čia tri metus, aš esu, ka tu, ka tu... daryti! kad tu reikia kalbėti čia lietuvių. Trupučiuką, kai tikrai, yra labai sunkus bet... reikia... truputį.*
*TYR: *tu manai, kad reikia?*
*JUA: *tikrai.*
*TYR: *kodėl?*
*JUA: *tu gyvena čia! tu gyvena čia ir... ir tu reikia... to understand the culture. To live you need to learn the language. čia aš nesupratau kodėl... tu gyvena čia... ir tu ne... to try to learn. Or to try to use.*
- 29) *SUS: *čia ne mano šalis čia... lituvų šalis, taip? ir aš esu kaip pasakyti guest?*
- 30) *VIC: *ir man atrodo kaip... jeigu aš kalbu lietuvių kalba su lietuvių žmonių, ten bus... ten buvo jums malonu... malo [/] maloniau, nežino kaip. ir ten bus kaip... aš nežinau tokio žodžio lietuvių kalba. ten bus kaip... respectas, aš nežinau, kaip pasakyti respect.*
- 31) *GAN: *nežinau nu tai yra nep, tai yra... jeigu žmonės nekalba, jeigu žmonės pavyzdžiui atvažiavo į šali į kažkokia šali ir ten yra kita kalba. kuri reikia išmokti, kurią reikia išmokti. ir jie nori tai daryti aš galvoju kad tai yra ne [/] negarbin, nu, nėra pagarbos. žmonėms iš... tos šalies ir... nėra pagarbos... eh kultūrai.*

Kai kuriais atvejais pašnekovų nurodomą tą pačią pagarbą šaliai galima galbūt sieti ir labiau su kognityviniu aspektu, kaip Alexandr atveju, kuris daro analogiją su Ukraina, ir kadangi jam būtų malonu, kad atvykėliai ten vartotų ukrainiečių kalbą, tad ir jis laikosi tokio požiūrio būdamas Lietuvoje.

- 32) *ALE: *aš galvoja, ar tai gerai, nu, kaip, gyventi šalyje ir nežinoti šitą kalbą šita šalyje. nu tai. aš norėčiau, kad žmonės, kurie atvažiavo Ukrainoj... kad ji [/] jie žino... ukrainiečių kalba. taigi jeigu aš Lietuvoj, tai logiškai, kad man reikia lietuviškai kalbėti.*

Neabejotinai jausminio komponento svarbą atskleidžia Šarūnas ir Susan, kurie aiškiai įvardija būtent emocijų svarbą, siedami jas su kalba. Abu šie pašnekovai sieja kalbą ir jos mokėjimą su širdies, emocijų kalba, su tos kalbos įsileidimu į savo giliausią jausminį vidų.

- 33) *SAR: *man patinka ir labai... nu kaip sakyti miel? kalba bet bet labai... nu sweet very nice a very lovely language. Nu, bet todėl kad yra... kaip sakyti bet yra... kalba iš širdžia. Žinai, man, žinai, yra iš šeimos ir... nu ir todėl nu. man patinka. nu obdžektyviai... kalba bet nu... yra emocionalinė. attachments ir nu todėl. man patinka.*

- 34) *SUS: *nu, trečia, aš manau, kad... yra svarbu... jai [: jei] tu nori... žinoti apie... žmonės širdi, reikia kalbėti su... jos pirma kalba, ar supranti? ir jo, aš noru žinoti... aš noru būti... gera... draugė, taip? ir... gal jie... su manim kalba angliškai, bet aš kalbu lietuviškai ir mes... būsime gerai draugai.*

8. Išvados

Šio tyrimo dalyviai buvo atrinkti pagal tai, kad jau geba komunikuoti lietuviškai, tad vienokios ar kitokios jų kalbinės nuostatos jau yra paveikusios jų elgesį ir beveik visais atvejais lėmusios pakankamą lietuvių kalbos įsisavinimą bent elementariu lygiu. Nemažai daliai tyrimo dalyvių gana aiškiai sekasi suformuluoti kognityvinį komponentą atspindinčias nuostatas apie lietuvių kalbos reikalingumą norint gyventi Lietuvoje, susirasti darbą. Tokios nuostatos laikosi beveik visi tiriamieji, išskyrus Diego, kuris nėra pasiekęs komunikacijai lietuviškai pakankamos kompetencijos. Tiesa, kiti tyrimo dalyviai remdamiesi savo turimomis žiniomis taip pat nurodo, kad didelė Lietuvoje gyvenančių užsieniečių dalis nemano lietuvių kalbą esant reikalingą čia gyvenant, kitaip tariant, nesama teigiamo kognityvinio komponento.

Apie jausminį nuostatų aspektą susimąsto tikrai ne visi tirtieji Lietuvoje gyvenantys užsieniečiai ar bent ne iš visų pavyko tokio aiškaus suformulavimo išklausti. Visgi tie, kurie jau yra apie tai susimąstę, gana aiškiai įvardija emocinį kalbos mokėjimo svorį. Jie teigia, kad taip jaučiasi šalyje gyvendami geriau, o kai kuriais atvejais net aiškiai įvardija savo nuostatų lūžį, po kurio ėmėsi mokytis lietuvių kalbos, su lietuviais bendrauti lietuviškai, ir kad nuo to momento jų gyvenimas Lietuvoje pasikeitė į gerąją pusę. Tų, kurie yra aiškiau sau įsivardiję šį teigiamą jausminį komponentą, lietuvių kalbos kompetencija yra akivaizdžiai geresnė, jie kalba laisviau, išskyrus Susan, kuri dar kalba sunkiai, tačiau ji tyrimo metu buvo Lietuvoje gyvenusi trumpiausiai – mažiau nei metus.

Tiek tie, kuriems lietuviškai sekasi komunikuoti sunkiau, tiek labai pažengę kalbėtojai kaip svarbius dalykus ir savo nuostatoms įvardija teigiamas lietuvių reakcijas į lietuviškai bandančius kalbėti užsieniečius ir ypač pagarbą priimančiai šaliai. Nors kartu neretai teigiama, kad norėdami užsieniečiams padėti lietuviai tiesiog pereina į anglų arba rusų kalbas ir taip nesudaro galimybės užsieniečiams praktikuoti savo bandomos įsisavinti lietuvių kalbos, visgi šie aspektai, ypač pagarbos, daro gana esminę įtaką jausminiam nuostatų komponentui ir teigiamai veikia kalbinį elgesį.

Kaip minėta, nuo to laiko, kai buvo rinkti duomenys šiam tyrimui, užsieniečių Lietuvoje pamažėle daugėjo. Nors dauguma 2021 m. vasarą kilusios migrantų kri-

zės metu į Lietuvą nelegaliai patekusių imigrantų šalyje neužsiliko, tai galėjo turėti įtakos bendroms užsieniečių Lietuvoje nuostatomis. Nuo 2022 m. vasario ir šiuo metu į Lietuvą vis dar atvykstantys karo pabėgėliai iš Ukrainos, taip pat nuo režimo besitraukiantys baltarusiai neabejotinai susiduria su panašiomis situacijomis, kaip aprašoma šiame straipsnyje, ir su gana paastrėjusiomis lietuvių nuostatomis rusų kalbos atžvilgiu, o ir jų pačių santykis su rusų kalba yra pakitęs. Itin didelis ir nuširdus politinis ir visuomeninis Ukrainos ir jos žmonių palaikymas, tikėtina, turi teigiamos įtakos šios grupės nuostatomis lietuvių kalbos atžvilgiu ir tokių tyrimų norėję ateityje. Kaip matyti iš čia pristatyto tyrimo, tam, kad apsigyventum Lietuvoje, tikrai nėra būtina mokėti lietuvių kalbą. Tačiau čia gyvenant ir jaučiant poreikį tapti visaverčiu šios visuomenės nariu panorstama kalbėti lietuviškai.

Literatūra

Albarracín, D., B. Johnson, M. Zanna. 2005. *The Handbook of Attitudes*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Al-Hoorie, A. H., P. D. MacIntyre (eds.). 2020. *Contemporary language motivation theory: 60 years since Gardner and Lambert (1959)*. Bristol, UK: Multilingual Matters.

Baker, C. 1992. *Attitudes and Language*. Clevedon: Multilingual Matters.

Dörnyei, Z. 2003. *Attitudes, Orientations, and Motivations in Language Learning: Advances in Theory, Research, and Applications*. Malden, MA and Oxford: Blackwell Publishing.

Dörnyei, Z., J. M. Dewaele. 2023. *Questionnaires in second language research: construction, administration, and processing* (3rd ed.). Abingdon, Oxon; New York: Routledge.

Gardner, R. C. 1985. *Social Psychology and Second Language Learning: the Role of Attitudes and Motivation*. London: Edward Arnold.

Garret, P. 2010. *Attitudes to language*. Cambridge: Cambridge University Press.

Garret, P., N. Coupland, A. Williams. 2003. *Investigating language attitudes*. Cardiff: University of Wales Press.

Gudavičienė, E. 2010. Sociolingvistinis Vilniaus miesto portretas. M. Ramonienė (moksl. red.). *Miestai ir kalbos*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. 207–229.

Hilbig, I. 2022a. Lietuvos gyventojų svetimųjų kalbų mokėjimas. M. Ramonienė (moksl. red.). *Sociolingvistinė Lietuvos panorama. Gyventojų kalbinės nuostatos ir kalbinis elgesys*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. 27–66.

Hilbig, I. 2022b. Lietuvos gyventojų svetimųjų kalbų vartojimas, nuostatos, mokymasis. M. Ramonienė (moksl. red.). *Sociolingvistinė Lietuvos panorama. Gyventojų kalbinės nuostatos ir kalbinis elgesys*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. 71–117.

Kalėdienė, L. 2010. Lietuvybės perspektyva Lietuvos miestuose. M. Ramonienė (moksl. red.). *Miestai ir kalbos*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. 71–89.

MacWhinney, B. 2000. *The CHILDES Project. Tools for Analyzing Talk*. Third Edition. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Ass.

McKenzie, R. M. 2010. *The Social Psychology of English as a Global Language. Attitudes, Awareness and Identity in the Japanese Context*. London: Springer.

Nevinskaitė, L. 2010. Kalbų mokėjimas ir vartojimas didžiuosiuose miestuose: lyginamoji analizė. M. Ramonienė (moksl. red.). *Miestai ir kalbos*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. 269–277.

Nevinskaitė, L. 2013. Kalbų mokėjimas ir vartojimas didžiuosiuose ir mažesniuose miestuose. M. Ramonienė (moksl. red.). *Miestai ir kalbos II. Sociolingvistinis Lietuvos žemėlapis*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. 55–72.

Ramonaitė, J. T. 2015a. Kaip lietuviškai šneka užsieniečiai? Lietuvių kaip antrosios kalbos veiksmoždzio įsisavinimas. *Baltistica* 50 (2), 295–330.

Ramonaitė, J. T. 2015b. How much Lithuanian is enough to communicate in Lithuania. *Baltu filologija* XXIV (2), 75–94.

Ramonaitė, J. T. 2020. Do I need want to speak? Foreigners in a “small” language. *Journal of Baltic Studies* 51 (1), 35–50.

Ramonienė, M. 2020. New Trends of Multilingualism in the Lithuanian Urban Space: the Private Sphere. S. Kessler, & M. Pantermöller (eds.). *The Social Status of Languages in Finland and Lithuania*. Berlin: Peter Lang. 229–258.

Ramonienė, M., J. T. Ramonaitė. 2021. Language attitudes, practices and identity in the new Lithuanian diaspora. *Russian Journal of Linguistics* 25 (4), 1024–1046.

Vaicekauskienė, L. 2010. Globalioji daugiakalbystės perspektyva: anglų kalbos vieta ir vaidmuo Lietuvos miestų erdvėje. M. Ramonienė (moksl. red.). *Miestai ir kalbos*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. 175–203.

Vaicekauskienė, L., I. Vyšniauskienė. 2019. Russian and English as Socially Meaningful Resources for Mixed Speech Styles of Lithuanians. S. Lazdina, & H. F. Marten (eds.). *Multilingualism in the Baltic States*. Palgrave Macmillan. 337–367.

Vilkienė, L. 2010. Daugiakalbystė didžiuosiuose Lietuvos miestuose. M. Ramonienė (moksl. red.). *Miestai ir kalbos*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. 27–68.

Vilkienė, L. 2022. Lietuvos gyventojų kalbinės nuostatos: konstanta ar pokyčiai? M. Ramonienė (moksl. red.). *Sociolingvistinė Lietuvos panorama. Gyventojų kalbinės nuostatos ir kalbinis elgesys*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. 209–243.

Vilkienė, L., K. Jakaitė-Bulbukienė. 2022. Mokinių kalbinės nuostatos lietuvių ir anglų kalbų atžvilgiu. M. Ramonienė (moksl. red.). *Sociolingvistinė Lietuvos panorama. Gyventojų kalbinės nuostatos ir kalbinis elgesys*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. 121–156.

Vyšniauskienė, I. 2014. Corpus Analysis of Russian and English Resources in Vilnius Adolescents’ Speech. *Taikomoji kalbotyra* 6. Prieiga internetu: <https://www.zurnalai.vu.lt/taikomojikalbotyra/article/view/17490/16662>

Zhang, L. E., A.-W. Harzing. 2016. From dilemmatic struggle to legitimized indifference: Expatriates’ host country language learning and its impact on the expatriate-HCE relationship. *Journal of World Business* 51, 774–786.